

RECHTS-RADICALISME

Nationalismen kunnen zich verbinden met allerlei ideologieën van links tot rechts. Dat is ook het geval met de V.B. en het Vlaams-nationalisme. Die hebben zich doorheen de geschiedenis niet enkel verbonden met een katholieke, een liberale, een christen-democratische, een socialistische en zelfs even een communistische ideologie, in het Vlaams-nationalisme heeft zich sinds de Eerste Wereldoorlog vooral ook een uitgesproken rechts-radicale – of extreem-rechtse – traditie ontwikkeld.

Die traditie wortelde zelf in een algemenere rechtse gedachtewereld, die als reactie op het Verlichtingsdenken en de principes van de Franse Revolutie

velop tot ontwikkeling kwam in de romantische 19de eeuw. Uit een systematische analyse van de gedachtewereld van vier denkers die gezien worden als de geestelijke vaders van het rechtse ideeëngoed (Burke, De Bonald, Groen van Prinsterer en Primo de Rivera) distilleerde J. Sizoo een beeld van de 'rechtse gedachtewereld'. Dat wordt gekenmerkt door een samenspel van vijf karakteristieken. Ten eerste een onveranderlijke transcendentale norm, die onafhankelijk van tijd en plaats het maatschappelijk leven beheerst. Ten tweede de overtuiging dat rechten en plichten van de mensen historisch bepaald en dus ongelijk zijn; ze komen niet uit een natuurwet maar kunnen worden afgeleid uit de positie die mensen innemen in de samenleving als lid van een familie, van een arbeidsgemeenschap en van een volk. Ten derde de verdediging van godsdienst, christelijke moraal en geestelijke waarden tegen het atheïsme en materialisme van links. Ten vierde de opvatting dat de samenleving niet bestaat uit individuen of uit elkaar bestrijdende klassen, maar uit historisch gegroeide, geografisch en biologisch bepaalde woon-, leef- en werkgemeenschappen. Ten vijfde dat de politieke leiding over die gemeenschappen toekomt aan een elite, die ofwel naar voren treedt krachtens een bovennatuurlijke opdracht, ofwel als gevolg van een historische selectie. Langs deze lijnen hebben rechtse politieke groepen doorheen de 19de en de 20ste eeuw op alle mogelijke manieren – democratische en niet-democratische – geprobeerd invloed uit te oefenen op de geschiedenis, maar ze hebben het grote ontwikkelingspatroon van de westerse wereld dat gekenmerkt wordt door een voortgaande individualisering, secularisering en democratisering, niet kunnen tegenhouden. Daarom heeft 'rechts' zich meestal geadapteerd en zijn ambitie beperkt tot het haalbare, dit is toch nog zoveel mogelijk elementen van de rechtse gedachtewereld in een fundamenteel niet-rechtse maatschappij overeind te houden.

Rechts-radicalisme gaat verder. Het legt zich niet neer bij de onvermijdelijkheid van de historische ontwikkeling van de laatste tweehonderd jaar, maar wil de geschiedenis opnieuw op het goede spoor brengen. Het verwerpt op een radicale wijze de filosofische basis van de Franse Revolutie en de Verlichting en wil een maatschappij creëren waarin de basiswaarden van het rechtse ideeëngoed onverkort gelden. Dat kan enkel via een rechtse revolutie die geleid moet worden door een elite. In het uiterst rechtse denken – dat fundamenteel ingebed ligt in het hoger omschreven rechtse ideeëngoed – ziet H. de Witte vijf samenhangende deelaspecten naar voren komen, die zowel op het einde van de 19de eeuw, in het interbellum als vandaag de ruggraat vormen van een rechts-radicale ideologie. Een biologisch racisme dat gelooft in erfelijke superioriteitsverschillen tussen rassen en volkeren, een

extreme vorm van exclusivistisch volksnationalisme die de klemtoon legt op de natie in plaats van op de staat, het leiderschapsprincipe dat aansluit bij de overtuiging dat er maar twee 'soorten' mensen zijn: sterken en zwakkelingen of leiders en volgelingen, en de verwerping van de parlementaire democratie en van alles wat links is. Deze vijf deelaspecten staan niet los van elkaar maar vormen een cluster dat verwijst naar dezelfde basiswaarde: het principieel verwerpen van de gedachte dat mensen gelijk zijn, en dus van links, dat juist die gelijkheids-gedachte propageert.

RECHTS-RADICAAL VLAAMS-NATIONALISME TOT 1944

Doorheen de 19de eeuw en tot aan de Eerste Wereldoorlog was de V.B. als geheel te situeren in een democratische traditie en bleef ze loyaal tegenover België en zijn liberaal-democratische instellingen. Ook tijdens en na de Eerste Wereldoorlog schaarde het grootste deel van de V.B. zich achter een via parlementaire weg te realiseren zogenaamd **minimumprogramma** en het bleef dus vasthouden aan de democratische oriëntering van de 19de eeuw. Het rechts-radicalisme kwam enkel tot ontwikkeling in de kleinere maar meer radicale anti-Belgische Vlaams-nationalistische vleugel.

Dat het **Vlaamsch Nationaal Verbond (VNV)** als geheel in 1939 nog overwegend een gematigd democratische partij genoemd kon worden en dat de meerderheid van de Vlaams-nationalisten lang geaarzeld had vooraleer te besluiten in de **collaboratie** te stappen, is een opvatting die ook lange tijd nog door historici werd aangehangen. Maar nieuw onderzoek sinds de vorige editie van deze *Encyclopedie* laat van dat beeld niet veel heel. In werkelijkheid kwam de verbinding tussen Vlaams-nationalisme en rechts-radicalisme al onmiddellijk na de Eerste Wereldoorlog tot stand, zodat de collaboratie van het Vlaams-nationalisme met de bezettende Duitse Nieuwe Orde al lang ideologisch was voorbereid en een logisch te verwachten volgende stap was.

In die ideologische evolutie speelde de groei van een in de 19de eeuw onbestaand anti-belgicisme dat al snel het kernstuk werd van het Vlaams-nationalisme, een belangrijke rol. Aan de verwerping van België werd immers ook al vlug de verwerping van het 'Belgische regime' – dit is de parlementaire democratie – gekoppeld. Dat gebeurde des te gemakkelijker omdat het vrij vlug in de jaren 1920 duidelijk werd dat een Vlaams-nationalistische partij nooit een meerderheid zou behalen langs electorale weg en de vernietiging van België dus via de vestiging van een Nieuwe Orde-regime zou moeten gebeuren. Daarom heeft het anti-belgicisme een grotere dan louter nationalistische consequentie: het fungeerde ook als gangmaker van het rechts-radicalisme in Vlaanderen.

'Internationalisten' zoals de communisten, stelden in de jaren 1930 het Vlaams-nationalisme op één lijn met andere uiterst-rechtse maar francofone en Belgischgezinde bewegingen. Allen samen fungeerden zij als verlengstuk van het Hitlerregime in Duitsland.

Het anti-belgicisme werd enerzijds gevoed door oud-activisten (activisme). Het kreeg het vlugst vaste voet in Vlaamse studentenkringen, waar in de beginjaren 1920 het vertrouwen in de strategie van de taalwetten verloren ging en het groeiende misprijzen tegenover het Belgische parlement gemakkelijk omsloeg naar een verwerping van het 'parlementarisme' tout court. Anderzijds werd het anti-belgicisme gevoed door een traditionalistisch integraal-katholicisme, dat ideologische wortels had in het ultramontanisme, daardoor wantrouwig stond tegenover de liberale staat en dat sinds de 19de eeuw vooral in West-Vlaanderen leefde. Het zette zich af tegen de verfranste liberale Belgische bourgeoisstaat en versmolt in de jaren 1920 als vanzelf met een nieuw radicaal Vlaams volksnationalisme. Dit was ook katholiek maar stelde zich kritisch op tegenover de al te zeer met het Belgische establishment 'collaborerende' kerkelijke overheid, waarmee het dan ook in conflict kwam. Ook deze stroming leidde naar een nieuwe rechts-radicale volkse orde.

In de ideologische doorbraak van het anti-belgicisme speelde het weekblad *Vlaanderen* (1922-1933) van Robrecht de Smet en Josué de Decker een cruciale rol. Het blad hoopte van meet af aan op een Duitse revancheoorlog, bereidde de toekomstige collaboratie systematisch voor, en trad op als ideologische scherpstijper die alle loyale flamingantische actie als Belgisch – en dus anti-Vlaams – brandmerkte. Het *Belgicam delendam* was voor de Vlaanderen-groep de enige doelstelling en onder verwijzing naar Godsvrede wilde ze alle discussies over de levensbeschouwelijke of sociaal-economische oriëntering van het toekomstige vrije Vlaanderen opschorten, tot wanneer de bevrijding van het Belgische juk een feit zou zijn.

Aanvankelijk, in de jaren 1920, had het blad een grote impact op het Vlaamse studentenmilieu. Maar die positie brokkelde af naar het einde van de

jaren 1920, toen oud-studenleiders van het **Algemeen Katholiek Vlaamsch Studentenverbond** (AKVS) een eigen katholiek Vlaams-nationalistisch weekblad onder de naam **Jong Dietschland** begonnen uit te geven, dat nauwer aansloot bij wat jongere generaties intellectuelen bewoog. Dat was behalve anti-belgicisme ook de droom van een katholiek Vlaanderen of een Dietse Volksstaat die het liberale kapitalisme zou vervangen door een nieuwe solidaristische orde. In de kolommen van *Jong Dietschland* was het vooral **Victor Leemans**, die de ideeën van rechts-radicale intellectuelen uit het Duitse taalgebied populariseerde. Maar ook anderen pleitten er voor een solidaristische maatschappelijke orde die sterk geïnspireerd werd door de *Revolution von rechts*-gedachte. Dat was de verzamelterm voor een beweging gericht op een conservatieve revolutie die de burgerlijk-kapitalistische orde omver zou werpen en gestalte zou geven aan een nieuwe nationale volksgemeenschap. Tegen dit binnenbrengen in de ideologie van sociaal-economische en levensbeschouwelijke componenten verzette Vlaanderen zich heftig, maar het moest uiteindelijk de duimen leggen. Onder invloed van de discussies over 'revolutie van rechts' raakte de anti-Belgische en **Groot-Nederlandse** stroming in Vlaanderen steeds meer met sociale (solidaristische) elementen verweven.

Die verweving werd ook gevoed door de traditie van een traditionalistisch integraal-katholicisme, dat in het bijzonder in West-Vlaanderen in de jaren 1920 nog erg leefde, vooral bij een aantal priesters met veel invloed in studentenkringen, zoals **Cyriel Verschaeve**, **Leo Dumoulin** en **Odiel Spruytte**. Zij propageerden het ideaal van een nieuwe christelijke volkse orde waarvoor het verfranste en dus ongodsdienstige, liberale België moest worden vernietigd. Het is dus niet verwonderlijk dat eerst in West-Vlaanderen het Godsvrede-beginsel van de **Frontpartij** overboord werd gezet, en in 1925 gekozen werd voor een **Katholiek Vlaamsch Nationaal Verbond** (KVNv), waarin toen zowel **Jeroom Leuridan** als **Joris van Severen** een grote rol speelde.

Na West-Vlaanderen zouden doorheen de jaren 1920 ook in de andere Vlaamse provincies de een na de ander de afdelingen van Het Vlaamsche Front het Godsvrede-standpunt verlaten en – meestal onder druk van een nieuw aantredende generatie voormalige studentenleiders – het predikaat katholiek aanvaarden. Soms gebruikten ze uitdrukkelijk de term Rooms-Katholiek (of R.K.) Vlaams-nationalisme om te manifesteren dat ze zich in politicus niet wilden onderwerpen aan de Belgische bisschoppen. Die hadden zich al in 1925 tegen het Vlaams-nationalisme gekant. Maar de term werd ook gebruikt om zich te onderscheiden van de 'zogenaaemde' katholieke partij, die in hun ogen door het aanvaarden van de demo-liberale kapitalistische en Vlaanderen verdrukkende Belgische staat,

een objectieve vijand was geworden van het Vlaamse volk. Het lag voor de hand dat deze Vlaams-nationalisten steeds dichter kwamen bij een keuze voor een revolutie van rechts.

Zo tekende zich in het begin van de jaren 1930 binnen het Vlaams-nationalisme een weliswaar nog onduidelijke scheidingslijn af tussen hen die toch (nog) aan de parlementair-democratische orde wilden vasthouden en anderen die deze uitdrukkelijk wilden vervangen door een nieuwe – meestal katholiek gekleurde – rechtse orde. De meeste voorstanders van die Nieuwe Orde wezen de parlementaire democratie met zijn individueel algemeen stemrecht van de hand, omdat ze gebaseerd was op de liberale illusie van schijnbare gelijkheid voor allen, waardoor de macht van het getal primeerde boven de persoonlijke kwaliteiten, en ook omdat ze verantwoordelijk was voor de ontaarding van het partijstelsel dat het algemeen belang verkwanseelde voor het eigenbelang van bepaalde groepen. In de plaats daarvan moest een organisch corporatief opgebouwde sociale orde komen, waarin de beroepsstanden ook drager zouden zijn van een nieuwe staatsstructuur en dus ook politieke macht zouden krijgen.

De steun voor een dergelijke radicale omwenteling die tot uiting kwam in het electorale succes van VNV en Rex in de parlementsverkiezingen van 1936, groeide niet enkel door het sinds het begin van de jaren 1930 intensief gevoerde ideologische debat in kringen van Vlaams-nationale studenten en intellectuelen, maar ook door de economische crisis waarvan de sociale gevolgen zich toen in België in alle scherpte deden gevoelen. De schuld hiervoor legde de gewone man bij de politieke elite en het politieke systeem, een thema dat door de rechts-radicalen partijen vanzelfsprekend uitvoerig aan de orde werd gesteld.

De eerste die in het Vlaams-nationalisme uitdrukkelijk en openlijk koos voor de revolutie van rechts was Van Severen, met zijn oprichting in 1931 van het **Verbond van Dietsche Nationaal Solidaristen** (Verdinaso). Dit hing principieel het leidersbeginsel aan en verwierp het 'demo-liberalisme', het marxisme en het conservatisme. Hij vormde een stijlvolle rechts-revolutionaire anti-parlementaire formatie, die een grote aantrekkingskracht uitoefende op radicalen in het Vlaams-nationalisme, onder wie het merendeel van de laatste AKVS-leiders. Hij wilde een nationaal-solidaristische maatschappelijke orde tot stand brengen in een autoritaire staat waarin enkel het Dietse volk thuishoorde.

De zuigkracht van het Verdinaso verhoogde bij de niet naar de nieuwe formatie overgestapte Vlaams-nationalistische partijgroepen de neiging om zich even rechts-radicaal op te stellen. Het verhaastte daardoor de omvorming van die partijen tot het VNV en de uitsluiting in 1933 van enkele restgroepen in Antwerpen en Aalst van Het Vlaamsche

Front die niet mee wilden marcheren in Nieuwe Orde-richting. De Nieuwe Orde-kenmerken van het VNV sprongen al van bij de oprichting in het oog, al bleef het tegelijk zijn best doen om – zolang althans het Belgische regime nog macht had – zijn ware aard van totalitaire, racistische, imperialistische en militaristische beweging te verbergen. Op de rechts-radicalen oriëntering van het VNV heeft achter de schermen vooral Spruytte een grote invloed gehad via zijn geschriften maar ook via zijn persoonlijke vriendschap met Staf de Clercq. Deze voormalige onderwijzer evolueerde snel van een eerder kleurloze flamingant naar een autoritaire leider met een uitgesproken antidemocratische Nieuwe Orde-overtuiging, die zich van in de jaren 1930 – achter de schermen – systematisch ging voorbereiden op een nieuwe oorlog waarin hij een alliantie van het VNV met het ‘nieuwe Duitsland’ als mogelijkheid zag.

De nog tot democratie geneigde gematigde parlementairen in het VNV schatten De Clercqs positie volkomen verkeerd in, en werden na de VNV-verkiezingsoverwinning van 1936, toen de inschakeling van de arrondissementale Vlaams-nationalistische organisaties werd voltrokken en het VNV door de Leider steeds meer werd gestroomlijnd, volledig op de achtergrond gedrongen. Door die evolutie werden ook voor de grootste groep Vlaams-nationalisten de bakens definitief in extreem-rechtse richting verzet.

Toen in 1934 Van Severen voor het Verdinaso de ‘nieuwe marsrichting’ afkondigde betekende dat een zwenking van een nog Vlaams-nationalistisch standpunt naar een pure Nieuwe Orde-oriëntering. Het anti-belgicisme werd geschrapt; in plaats van de staat te vernietigen zouden de Dinaso’s haar veroveren, en eens dat in België en Nederland was gebeurd zouden de Bourgondische Nederlanden opnieuw ontstaan, als een nieuwe Dietse volksstaat waarin ook voor de Walen en Luxemburgers een plaats zou zijn met een vorm van zelfbestuur. Het was het naar voren schuiven van de rijksgedachte, die de klemtoon legde op decentralisatie in plaats van ‘Jakobijnse’ centralisatie (“De Leider in zijn raden, het volk in zijn staten”). In de Verdinaso-ideologie bleven volkische aspecten een kernrol spelen, door het ontwikkelen van een uitgewerkte rassenleer, waaruit de superioriteit van de Nordische rassen moest blijken en ook de minderwaardigheid van het joodse ras. Hoewel het Verdinaso als beweging na Van Severens dood uiteenviel en sommige Dinaso’s voor de collaboratie kozen naast anderen voor het verzet, was het wellicht de meest uitgesproken rechts-radicalen formatie van het interbellum. Vooral de figuur van Van Severen, de charismatische leider, bleef – mee door zijn tragische dood – voor vele rechts-radicalen, ook de huidige propagandisten van de Nouvelle Droite in Vlaanderen, een belangrijk oriëntatiepunt.

In 1934 volgde een aantal Verdinaso-leden Van Severen niet in zijn nieuwe marsrichting, maar bleef vasthouden aan het anti-belgicisme. Zij vormden, naast VNV en Verdinaso, een derde rechts-radicalen groep: de Volksdietse stroming. Wies Moens met zijn tijdschrift *Dietbrand* werd er het boegbeeld van, kreeg steun van de laatsten uit het AKVS/Algemeen Katholiek Dietsch Studentenverbond (AKDS) dat weldra zijn naam veranderde in Dietsch Jeugdverbond (DJV). Zij streefden de realisatie na van een Dietse volksstaat tot aan de taalgrens, waarin afstamming en taal de merktekenen zouden vormen van het behoren tot het Dietse volk, en waarin er voor de parlementaire democratie geen plaats was. Ook zij hingen een exclusief nationalisme aan waar sterk het onderscheid werd gemaakt tussen 'eigen volk' en 'volksvreemden', waartoe zowel 'de Walen' als de joden moesten worden gerekend.

Tijdens de bezetting eiste De Clercq voor het VNV de totale politieke macht op. De identificatie tussen het VNV en het Vlaamse volk, waarvan de partij de voorhoede was, maakte van de VNV-leiders meteen de leiders van het Vlaamse volk, die dat volk de Nieuwe Orde gingen opleggen. Zeer duidelijk kwam nu het op afstamming en ras gebaseerde criterium van wie wel en wie niet tot het Vlaamse volk behoorde, op de voorgrond. Niet-Germanen en joden behoorden er niet toe, en dienden te worden vervolgd en gedeporteerd. Toen de greep naar de macht dreigde te mislukken kreeg de leiding zowel kritiek vanuit een Vlaams-nationalistische argumentatie – omdat ze haar nationalistische project onder Duitse druk moest matigen – als vanuit een rechts-radicalen hoek, omdat ze de Nieuwe Orde niet genoeg wilde invullen in nationaal-socialistische zin, zoals de door de SS gesteunde **Duitsch-Vlaamsche Arbeidsgemeenschap** (Devlag) dat wel deed. De militaire nederlaag van Duitsland maakte in België zoals elders een einde aan de Nieuwe Orde.

DE JAREN 1950: DE DOORWERKING VAN HET VERLEDEN

De **collaboratie** van een deel van de V.B. bracht de beweging als geheel in de ogen van velen in diskrediet en leidde, na de ineenslorting van de Nieuwe Orde tot een bestraffing en epuratie, die in het collectieve Vlaamse geheugen bekendstaat als de **repressie**. De hevigheid waarmee de niet-katholieke kranten en partijen zich engageerden in de vervolging van de overwegend katholieke 'zwarten', wekte in bredere katholieke kring de indruk dat er een bewust offensief tegen het Vlaams-katholieke idealisme was begonnen. Daar kwam bij dat tijdens de oorlog de katholieke zuil en de Kerk een accommodatiepolitiek hadden gevoerd die door het linkse verzet nu als collaboratie werd gebrandmerkt. Dat versterkte de katholieke-Vlaamse solida-

riteit en vergemakkelijkt de reïntegratie van de 'zwarte' flaminganten in de opnieuw tot leven komende V.B. Temeer omdat aansluitend bij deze episode de Koningskwestie de Belgische samenleving in twee onverzoenlijke kampen verdeelde, waarbij rechts – zowel in de traditionele betekenis van katholiek en extreem-rechts – stond tegenover links – dat zowel vrijzinnigen als communisten en andere extreem-linksen omvatte.

Dat had enerzijds tot gevolg dat de voormalige overtuigde Nieuwe Orde-aanhangers moreel niet ontwapenden en evenmin dat de rechts-radicalen traditie die zich in het interbellum stevig in het Vlaams-nationalisme had genesteld verdween. De 'door de repressie getroffen' creëerden of versterkten het beeld van de 'Vlaamse underdog' die door de Belgische staat (niet: het Belgische vaderland) onrechtvaardig was behandeld, en wisten op die manier enerzijds sympathie te krijgen van de doorsnee Vlaamsgezinde katholieken die niet gecollaboreerd had. Anderzijds werd zo een nieuw wantrouwen gevoed tegenover België en zijn politieke elite, dat vanaf de jaren 1960 in bredere kring zou uitwaaiëren tot opnieuw een uitgesproken anti-belgisme.

Aan deze beeldvorming werkten al onmiddellijk na de oorlog allerlei Vlaams-nationalistische verenigingen en blaadjes ijverig mee. Ze moesten zich aanvankelijk wat op de achtergrond houden, maar de polarisatie van de Belgische opinie rond de Koningskwestie en het op de voorgrond komen van het anticommunisme parallel met de groeiende koude oorlog, gaf hun weldra meer armslag en liet hen toe opnieuw in de openbaarheid te komen. Het door Volksdieters opgestelde satirische weekblad *Rommelpot* (1945-1950) klaagde de repressie aan en propageerde Vlaamse Concentratie. Het door dezelfde groep samengestelde maandblad *Het Spoor voor de Lage Landen* (1948-1949) was ernstiger maar had hetzelfde standpunt. Het blad *Wit en Zwart* (1947) haalde eveneens scherp uit naar de repressie net zoals zijn opvolger het weekblad *Opstanding* (1949-1959), dat de Vlaamse Concentratie propageerde, tijdelijk onder de naam *De Volksbeweging* verscheen, en vooral in de eerste helft van de jaren 1950 een belangrijke rol speelde in de herleving van het Vlaams-nationalisme. Het cultureel maandblad *Golfslag* (1946-1950) was net als het weekblad *Branding* (1947) het initiatief van een jongere generatie katholieke Vlaams-nationalisten die buiten de collaboratie stond. Het eerste blad pleitte voor een op Europa gericht federalisme, het tweede verdedigde een toekomstgericht christelijk solidarisme.

Het Antwerpse weekblad *'t Pallieterke* (sinds 1945) ten slotte nam het aanvankelijk wel op voor de gestrafte collaborateurs maar verdedigde niet de collaboratie zelf. Het was het enige weekblad dat zich kon consolideren en dat een belangrijke rol speelde

in de herleving van het Vlaams-nationalisme. Het evolueerde van een satirisch blad dat de 'repressie' van zwarten aanklaagde en opnieuw het anti-belgicisme propageerde, tot een wekelijks forum en verzamelpunt van extreem-rechts en het radicaal-anti-Belgische Vlaams-nationalisme, dat te situeren valt in de *völkische* hoek.

Ook op het terrein werden organisatorische initiatieven genomen voor de 'zwarten'. Via steunfondsen werd een aantal 'zelfhulpnetwerken' tot stand gebracht die de 'slachtoffers van de repressie' materieel konden helpen. Er werden gelegenheden gecreëerd waarop gelijkgezinden opnieuw konden samenkomen in lokale kringen en stamcafés, op herdenkingsmissen, bedevaarten en huldebijeenkomsten. Er ontstond ook een aantal verenigingen en jeugdbewegingen. Het **Sint-Maartensfonds** was een zelfhulpgroep die vanaf 1953 oud-oostfronters van alle strekkingen groepeerde en hen in het tijdschrift *Berkenkruis* voorhield dat zij de 'echte helden' waren van het volk, mensen die als eersten zich hadden geëngageerd 'voor Europa en tegen het communisme'. Er waren ook vanaf halfweg de jaren 1950 initiatieven tot bundeling van oud-leden van het **Vlaamsch Nationaal Verbond** (VNV) en andere collaborerende groepen die in de jaren 1960 zouden uitmonden in de oprichting van de vereniging **Broederband**.

Terwijl de voormalige *völkische* zwarten zich na de bevrijding in een positie van zelfverdediging bevonden en zich dus aanvankelijk wat gedeisd moesten houden inzake kritiek op de democratie, was dat niet het geval met een aantal oud-leden van het **Verbond van Dietsche Nationaal Solidaristen** (Verdinaso), namelijk die leden die zich niet door het VNV hadden laten opslorpen en buiten de collaboratie waren gebleven. Na de oorlog gingen deze aanhangers van **Joris van Severen** onmiddellijk diens persoon en opvattingen opnieuw onder de aandacht brengen. De belangrijkste figuur die zich daarmee bezighield was **Louis Gueuning**, voormalige leider van de *provinces romanes* van het Verdinaso, die in 1947 de uitgever werd van het toen al twee jaar bestaande tijdschrift *L'Actualité Politique*. Daarin nam hij het op voor **Leopold III** en pleitte voor **Benelux** en Europese samenwerking. Met een aantal medestanders (waaronder ook de Vlamingen **André Belmans**, **Luc Delafortrie** en **Herman Todts**) zou Gueuning zich tot aan zijn dood in 1971 wijden aan het verspreiden van het solidaristische ideeëngoed van Van Severen.

Ze gingen het verschil in ideologische opstelling tussen Van Severen en het fascisme of het nationaal socialisme of de *völkische* Nieuwe Orde, zo breed mogelijk uitmeten. In de typologie van A. Mohler verwierpen de *Völkischen* de moderniteit en streefden naar de 'renaissance' van een eenvormige nationale 'volksstaat' waarin volks-, ras-, stam- of taalgemeenschap centraal stond. De oud-Dinaso's

plaatsten hun leider bij de Jungkonservativen die wel moderniteit met zijn secularisering en technisch-industriële ontwikkeling aanvaardden, maar die probeerden in te passen in een nieuwe politieke orde. Internationaal was die orde geïnspireerd op de als christelijk beschouwde middeleeuwse rijks-gedachte, die een diversiteit van volkeren in een nieuwe structuur zou samenbrengen. Ook binnenlands moest die politieke structuur 'de Jakobijnse eenheidsstaat' zien te vermijden.

De Van Severen-groep lanceerde vormingsbladen – zoals in 1948-1949 *Het Gulden Vlies* – die zich richtten tot de herlevende Vlaams-nationalistische jeugdbewegingen in het bijzonder het **Jeugdverbond der Lage Landen** (met Staf Vermeire en Jan Olsen), dat na een crisis in 1949 werd omgevormd tot **Algemeen Diets Jeugdverbond** (ADJV) met een tweehonderdtal leden tussen 1951 en 1956 en ook af en toe een kern in Nederland. Daarnaast bestond er ook nog een kleine rechts-radicale Groot-Nederlandse jeugdorganisatie, de Heel-Nederlandse Jongeren Beweging met onder meer **Hendrik Waltmans** in de leiding, die een Diets volksnationalisme op katholieke grondslag propageerde, zich kantte zowel tegen het nationaal-socialisme als tegen de parlementaire democratie en droomde van een samenleving onder leiding van een 'geestelijke aristocratie'. In 1953 telde de formatie een paar honderd leden waarvan de helft in Vlaanderen.

Die Vlaams-nationalistische jeugdgroepen hadden weliswaar maar een beperkt aantal leden en er werd vooral gerekruteerd bij kinderen van collaborateurs, maar er ging toch een grote invloed van uit. Enerzijds werden ze een kweekschool voor een nieuwe generatie rechts-radicalen, anderzijds beïnvloedden hun Vlaamsgezinde publicaties en hun verbale propaganda ook niet-leden. Met name jeugdleiders uit de katholieke jeugdbewegingen, waar – in het bijzonder in **Katholieke Studentenactie** (KSA) – de Vlaamse bewogenheid steeds aanwezig was gebleven maakten op die manier kennis met de figuur van Van Severen, en leerden ook zijn aristocratisch solidarisme en Groot-Nederlandse droom kennen.

De kritiek van de neo-Dinaso's op de instabiele parlementaire democratie kon op het einde van de jaren 1940 gemakkelijk inpikken op de Koningskwestie en was aanleiding tot publicaties vanuit leopoldistische hoek over een sterke staat, ontdaan van de 'particratie', en gebaseerd op een hiërarchische politieke en sociale orde, waarvan de dynastie de hoeksteen zou zijn. Die ideeën vonden des te gemakkelijker ingang omdat intussen de achtergrond van koude oorlog het anticommunisme in brede kringen versterkte. Toen **Leopold III** dan toch aftrad versterkte dat precies in die kringen die nog droomden van een 'autoritaire democratie' de hardnekkigheid om het bestaande politieke regime

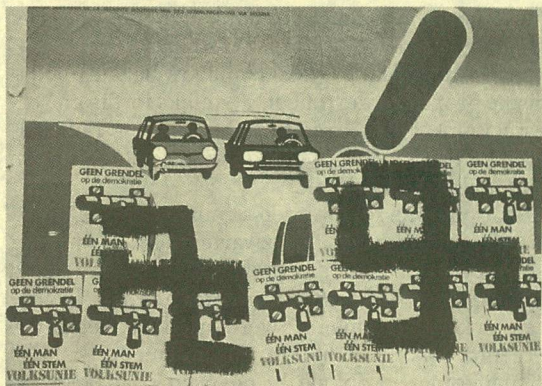
te vervangen door een ander dat zou gebaseerd zijn op rechts-radicaliteit. De dag dat Leopold abdiceerde stichtte Gueuning een Comité d'action pour la Liberté et L'ordre/ Actiecomité voor Vrijheid en Orde dat ook nieuwe tijdschriften *Le Cri du Peuple*, *Hier Dinaso!*, *De Weg*, *De Uitweg* (later *Politiek Nu*) uitgaf, waarin het parlementarisme werd verworpen en werd gepleit voor een sterke staat in een aristocratisch Benelux/Groot-Nederland.

De stijl van het *Verdinaso* was ook inspirerend voor meer op de daad gerichte militanten die in 1950, als antwoord op het links straatgeweld tijdens de Koningskwestie en ter verdediging van Vlaams-nationalistische bijeenkomsten die in de jaren 1950 nogal eens hadden af te rekenen met fysiek geweld van tegenstanders, een militie vormden met als naam **Vlaamse Militanten Orde (VMO)**. Deze extreem-rechtse, anti-Belgische en Vlaams-nationalistische militie wist in de jaren 1950 in de belangrijkste Vlaamse steden afdelingen op de been te brengen en kwam, behalve door hun colportages, in de kijker door hun aan de Nieuwe Orde herinnerende optochten (met muziekkapel) en door de gewelddadige incidenten die zij uitlokten. De ideologie van deze vooral op actie gerichte formatie was in de jaren 1950 en 1960 niet klaar afgelijnd maar kan globaal als rechts-Vlaams-nationalistisch worden bestempeld. Dat leidde tot een wat gespannen relatie met de leiding van de in 1954 nieuw opgerichte **Volksunie (VU)**, waarvan de VMO zichzelf als een soort voorhoede presenteerde.

Een discussieforum dat oud-Dinaso's en 'zuivere' Vlaams-nationalisten bij mekaar bracht en op die manier het meest invloedrijke vehikel werd langswaar de ideologische herbewapening van het rechts-radicalisme Vlaams-nationalisme werd gerealiseerd, was het in 1956 door Karel Dillen opgerichte tijdschrift *Dietsland Europa*, dat vooral in de jaren 1960 belangrijk werd toen het uitgroeide tot het orgaan van het in 1965 opgerichte **Were Di**. De verwijzing naar Europa in de titel van het blad was niet toevallig want de solidaristische beweging opereerde op Europese schaal. In 1951 werd in het Zweedse Malmö de Mouvement Social Européen (MSE) opgericht, die afdelingen telde in verscheidene Europese landen, onder meer vanaf 1953 in Nederland. Oud-ss'er Paul van Tienen richtte er een Nationaal Europese Sociale Beweging op die naast een Nederlandse ook een Vlaamse sectie kreeg. Voor Vlaanderen werd oud-ss'er Alfons Rongé de verantwoordelijke. De vereniging werd in 1955 door de Nederlandse autoriteiten verboden.

DE JAREN 1960: EEN NIEUW RECHTS-RADICALISME

In de jaren 1960 ontstonden er nieuwe rechts-radicalistische groepen in België. Sommige ervan waren voorlopers van wat bekend zou worden als de Nouvelle

Zelfs tientallen jaren na 1945 werd de propaganda van de VU vaak overschilderd met hakenkruisen. Het feit dat deze partij er nooit toe kon besluiten om kritisch afstand te nemen van de Vlaamse collaborateurs droeg daar sterk toe bij.

Droite in de jaren 1970, andere bleven verwijzen naar Nieuwe Orde-formaties uit het verleden. Twee ontwikkelingen vooral droegen bij tot deze herleving: enerzijds het snelle dekolonisatieproces van Afrika met de onafhankelijkheid van Belgisch-Congo in 1960, anderzijds de toenemende spanningen tussen Franstaligen en Nederlandstaligen wat leidde tot een nieuwe doorbraak van het Vlaams-nationalisme bij een jongere generatie.

De dekolonisatie van Afrika en het in de ogen van sommigen al te snel toelaten van onafhankelijkheid voor de Belgische kolonie in juni 1960 leidde tot het ontstaan van enkele rechts-radicalen groepen, die zich afkeerden van het parlementarisme en pleitten voor een sterk gezag. Dat was in het bijzonder het geval voor **Louis Gueuning** die in 1960 de CABDA (Comité d' Action et de Défense des Belges en Afrique) oprichtte en in 1961 de OSP/AOW (Organisation du Salut Publique/Organisatie voor Algemeen Welzijn). Hij wilde een regering 'van algemeen welzijn' gevormd zien los van de politieke partijen en onder leiding en gezag van de koning, die een 'nieuwe staat' van meer autoritaire signatuur zou creëren. Intussen riep OSP/OAW op tot stemonthouding bij de verkiezingen in maart 1961. Aan de vooravond daarvan werden nog drie andere rechts-radicalen formaties gevormd. De Cercle National/Nationale Kring (CNK) van Willy T. Styczynski had een Belgisch nationale signatuur, de Parti National (PN) met Gérard Hupin inspireerde zich op Maurras en Salazar, de Mouvement d' Action Civique (MAC) met Jean Thiriart, evolueerde van Belgisch nationalistisch snel naar een rechts-radicalen 'westerse' ideologie van fascistische inspiratie en werd in 1962 de Belgische tak van het Franse Jeune Europe (JE) met het Keltische kruis als embleem.

Al een jaar eerder was Jeune Europe erin geslaagd in het Nederlandse taalgebied te rekruteren en daar in 1961 een afdeling op te richten onder de naam Jong Europa, die zowel Nederlanders als Vlamin-

gen groepeerde. Voorzitter was het Groningse oud-lid van de Nationaal-Socialistische Beweging Tijmon Balk. Oud-lid van het Dietsch Jeugdverbond (ADJV) Luc Pauwels was redacteur van haar tijdschrift *Jeugdbrief* (1962) dat een internationale verspreiding kende. In 1963 kwam het tot een rebellie tegen Thiriart die zelf een aantal Jong Europa-leden uit JE stootte, formeel wegens de sterk Germaanse oriëntering van het blad en te uitgesproken neonazi-sympathieën van enkele leden. De Belgische en Nederlandse opposanten tegen Thiriart – onder wie de voorzitter van de Antwerpse afdeling Pauwels, Paul Leenaards en de voorzitter van de Mouvement social belge Jean Robert Debbaudt – stichtten daarop de vereniging Europafront, onder leiding van Balk. Hun gelijknamig tijdschrift ijverde voor de eenheid van de Nederlanden, voor de verdediging van het blanke ras en een nieuwe Europese orde, en kantte zich tegen het belgicisme, het communisme, de politieke corruptie en de afhankelijkheid van de Verenigde Staten. In augustus 1964 organiseerde Europafront een internationaal jeugdkamp bij Aken waaraan ook de Bund Heimattreuer Jugend deelnam. Europafront verdween in 1965. In Nederland probeerde Balk tevergeefs een nieuwe organisatie te stichten – de Volksnationale Unie. Daarna werkte hij mee aan een eenmansinitiatief van Gerard van der Ven uit Eindhoven die vanaf 1964 het maandblad *Europapost* uitgaf, dat ook sporadisch medewerking kreeg uit Vlaanderen.

De meeste Vlaamse leden van Europafront vonden elkaar terug in het **Aktiecentrum Delta**, dat beschouwd kon worden als een van de meest authentieke vertegenwoordigers van radicaal-rechts in Vlaanderen in die periode. Aan zijn tijdschrift *De Anderen* werkten – in een eerste periode tot 1969 – onder meer mee: **Roeland Raes**, Pauwels en Leenaards, met als correspondent voor Frankrijk Alain de Benoist. Het blad nam het op voor traditionele thema's zoals **federalisme**, versterking van de **Benelux**-samenwerking en anticommunisme, en besteedde ook veel aandacht aan nationalistische bewegingen elders. Het legde ook nieuwe accenten. Zo pleitte het voor het handhaven van de biologische en culturele integriteit van blank Europa – dat onafhankelijk moest zijn van zowel de USA als de USSR – en voor solidariteit met het blanke ras in andere werelddelen. Het besteedde veel aandacht aan het zoeken naar 'wetenschappelijke' bewijzen voor de ongelijkheid van de mensen en werkte aan een blauwdruk voor een sociale orde waarin de positie van het individu bepaald zou worden door zijn dienstbaarheid aan de gemeenschap. Het blad probeerde in 1966 en 1968 tevergeefs op de kar te springen van de Leuvense studentenrevoltes (**studentenbeweging**) maar moest zijn publicatie staken in 1969. Pas in 1972 kreeg het kortstondig een nieuwe adem vanuit de toen pas in Antwerpen op-

gerichte *Nouvelle Europe Magazine*-clubs met wat andere medewerkers, onder meer de negationist **Siegfried Verbeke** van het Vrij Historisch Onderzoek.

Al groeiden deze initiatieven gedeeltelijk buiten de V.B., ze stonden toch ook in de lijn van een Groot-Nederlandse samenwerking en beïnvloedden sterk de rechts-radicalen in Vlaanderen, vooral bij de bewonderaars van **Joris van Severen**. Vanaf het begin van de jaren 1960 werd die figuur opnieuw voorgesteld in grotere publicaties voor het bredere publiek, zoals het boek van Van Berckel over Van Severens tragische dood (1960), de biografie van **Arthur de Bruyne** (1961) en de boeken van **Luc Delafortrie** (1963) en **Rachel Baes** (1965). In deze historische werken ging het niet enkel over de persoon, maar ook over zijn daden en ideeën. Van Severens typisch kalligrafische handschrift, zijn nadruk op zelfvorming, en zijn beklemtoning van een aristocratische levensstijl trokken nu ook de aandacht van jongeren uit katholieke jeugdbewegingen, waar in de jaren 1950 de Vlaamsgezindheid opnieuw een vast bestanddeel was geworden van de werking, en bleef de leden van de Vlaams-nationalistische jeugdbeweging fascineren, ook al was Van Severen vanaf 1934 eigenlijk geen Vlaams-nationalist meer te noemen.

De grotere belangstelling voor Van Severen, die immers zelf uit het Vlaams-nationalisme was voortgekomen, werd versterkt doordat intussen ook het politieke Vlaams-nationalisme meer op de voorgrond kwam. Door de pacificatie van de levensbeschouwelijke tegenstelling in het schoolpact van 1958, kwam er immers ruimte vrij op de politieke agenda om 'de taalkwestie' op te lossen, wat de regering via een aantal maatregelen in het begin van de jaren 1960 probeerde. Intussen groeide de electorale aanhang van de **Volksunie** (VU), een nieuwe Vlaams-nationalistische partij die zich van bij de aanvang als democratisch profileerde, maar ook haar solidariteit beleet met de 'door de repressie getroffen', pleidooien hield voor **amnestie**, en de **collaboratie** vergoelijkte door te wijzen op de verantwoordelijkheid van België ervoor door de Vlamingen hun recht te weigeren. De VU kreeg trouwens heel wat stemmen uit 'zwarte' gezinnen en hielp zo de volks-nationale rechts-radicale traditie in het Vlaams-nationalisme continueren.

Doordat het Vlaams-nationalisme vooral bij jongere generaties veld won, kregen oud-collaborateurs en oudere Vlaams-nationalisten nu grote hoop dat België's uur eindelijk geslagen had, en de collaboratie postuum haar moreel gelijk zou halen. Zij voerden de anti-Belgische propaganda in allerlei Vlaams-nationale verenigingen en manifestaties op en brachten de oude rechtse ideologische concepten opnieuw als discussiethema's. Ze deden dat met des te meer vuur toen zich in de jaren 1960 ook een democratisch en progressief Vlaams-nationalisme

scheen te ontwikkelen in en buiten de VU, zoals bleek uit een initiatief als dat van de **Vlaamse Democraten van Daniël Deconinck**.

Daardoor ging de "völkische" rechtervleugel van het Vlaams-nationalisme zich sterker manifesteren. In 1964 richtten **Bert van Boghout** en **Karel Dillen** de Vlaams-nationalistische vormings- en drukkingsgroep **Were Di** op waarvan *Dietsland Europa* – met een verruimde redactie waartoe onder meer **Roeland Raes** behoorde – de spreekbuis werd. Ze streefden naar een vernietiging van de Belgische staat en de realisatie van een zelfstandig Vlaanderen op een organische en etnisch-nationale grondslag. Ze kantten zich tegen kapitalisme, communisme en technocratie en wilden een volksgemeenschap opbouwen gebaseerd op solidaire samenwerking van allen, die tegelijk vrij zou zijn van totalitarisme of marxisme, en autoritair omdat ze geleid zou worden door een dienende elite. **Were Di** werd een van de belangrijkste ideologische waakhonden van het Vlaams-nationalisme, dat sterk geïnspireerd was door het vooroorlogse "völkische" Vlaams-nationalisme en dus ook voordurend bezig met het op de voorgrond brengen van de oude rechts-radicale thema's. Tegelijk was een aantal van haar voormannen ook erg geïnteresseerd in de Franse nieuw-rechtse ideeën. Zo onder meer **Raes**, die in 1967 ook meewerkte aan *De Anderen*, in *Dietsland Europa* regelmatig de opvattingen van **Alain de Benoist** aan de orde stelde en die in de jaren 1970 algemeen ondervoorzitter van **Were Di** werd en zelfs even **Dillen** als voorzitter opvolgde.

Intussen timmerden ook de solidaristen aan de weg. Uit de Vlaams-nationalistische jeugdbeweging kwam **André Wijckmans**, die vanaf 1960, gesteund door **Gueuning** en zijn groep, aan Vlaamse kant de neodinaso's ging bundelen in het **Verbond Recht en Orde** (VRO). Het gaf tot 1969 een *Kontakblad* uit en zat grosso modo ideologisch op de golflengte van **Gueuning**. In 1963 besloten de aanhangers van **Gueuning** onder leiding van **Vik Eggermont** zich af te scheuren omdat ze **Wijckmans** te laks vonden. Ze stichtten de groep **Delta**. De Nederlanden en Orde die in 1970 zou worden geïncorporeerd in de *Organisation du Salut publique*/Organisatie voor Algemeen Welzijn (OSP/AOW), als de Antwerpse tak ervan.

Het rest-VRO onder leiding van **Wijckmans** kende een nieuwe start in 1966 met het toetreden van een solidaristische actiegroep uit Mechelen (**Joos Somers**) en de Verklaring van **Postel**, waarin het zich kantte tegen het bestaande politieke regime, het communisme en het cryptocommunisme, en pleitte voor een nieuwe solidaristische sociale orde, een gefedereerd Europa, en solidariteit met de blanke volksgroepen in **Zuid-Afrika** en **Rhodesië**. Het VRO werkte aan de creatie van een nationaal front dat de rechtse nationale oppositie zou bundelen, zocht contact met Franstalige nationalistische stu-

denten van Révolution Européenne, begon met de uitgave van *Samen* (in de Nederlanden) en het tijdschrift *Vrij Dietsland*. Na een korte expansieperiode leidden nieuwe interne tegenstellingen in de zomer van 1969 tot het gedwongen vertrek van Wijckmans, aan wie 'verburgerlijking' werd verweten, en de opheffing van het VRO. In de plaats daarvan stichtte Maarten van Nierop, voormalig lid van het Verbond van Dietsche Nationaal Solidaristen-Nederland, de Diets Solidaristische Beweging (DSB), dat erin slaagde de meeste voormalige VRO-leden aan te trekken.

Op een ander vlak, dat van de vroegere zelfhulp-groepen van oud-collaborateurs, kwam er in de beginjaren 1960 een bundeling. Onze Vriendenkring van Jef van Dingenen in Antwerpen en Onze Familiefeesten van Arthur de Troyer in de Denderstreek fuseerden in 1964 tot Broederband, dat een losse federatie werd van autonome afdelingen in Antwerpen, Aalst, Gent, Oudenaarde, Leuven, Brussel en West-Vlaanderen. Het voornaamste bindmiddel werd vanaf 1965 het maandblad *Broederband*. De vereniging legde ook contacten met naar het buitenland gevluchte oud-collaborateurs in Argentinië, Spanje en Ierland, en organiseerde tot 1973 een jaarlijkse bedevaart naar het graf van Cyriel Verschaeve in Solbad Hall (Oostenrijk).

Het maandblad stelde de collaboratie – inclusief de militaire – voor als een 'strijd voor Vlaanderen' zodat amnestie voor de onterecht gestrafte collaborateurs nodig was. Het probeerde ook alle Vlaams-nationalisten op één lijn te brengen, wat inhield dat de voormalige leden van de Duitsch-Vlaamsche Arbeidsgemeenschap (DeVlag) en oud-ss-leden die in 1943 door het Vlaamsch Nationaal Verbond (VNV) waren veroordeeld omdat ze toen inlijving bij het Reich voorstonden, gerehabiliteerd werden als 'martelaars voor Vlaanderen'. Het kantte zich tegelijk sterk tegen wat het noemde de 'linkse infiltratie' in de VU toen deze partij in de jaren 1960, onder impuls van Hugo Schiltz en Nelly Maes een meer links-liberaal, D'66-achtig profiel ontwikkelde, aansluitend bij de V.B. in bredere zin die sinds het begin van de jaren 1960 steeds meer de Vlaamse en sociale eisen was gaan verbinden.

De ontwikkelingen raakten in een stroomversnelling toen sinds 1963 de 'kwestie Leuven' in al haar scherpste werd gesteld. Toen de Belgische bisschoppen in mei 1966 beslisten dat de Franstaligen moesten blijven, leidde dat tot een protest in het Vlaamse land die voor het eerst een openlijke en massale verwerping was door de Vlaamse publieke opinie van het politiek klerikalisme van de bisschoppen, dat daardoor de genadeslag kreeg. Maar de studentenrevolte in Leuven was voor vele student-activisten ook het begin van een antiautoritaire oriëntering, die zich in de tweede revolte om 'Leuven Vlaams' in januari 1968 zou doorzetten tot een globale linkse maatschappijkritiek. Die ontwikkeling

sloot aan bij de bredere contestatiebeweging van die jaren in Europa, maar bracht ook mee dat er vanaf 1968 voor de Vlaamse studentenbeweging een einde kwam aan de traditie een voorhoederol te spelen in de V.B., zoals ze dat al meer dan een eeuw had gedaan. Sinds 1968 maakte de universitaire studentenbeweging – op een traditionalistische restant na – zich los van het Vlaams-nationalisme en koos voor universeel-linkse waarden.

Tussen 1969 en 1973 kreeg de Vlaamse studentengemeenschap aan de Katholieke Universiteit Leuven zelfs het etiket 'rood' opgeplakt door traditionele en rechtse middens omwille van het aanhoudend links georiënteerd studentenprotest, en het succes in studentenkringen van marxisme, arbeidersstrijd en derdewereldsolidariteit. Die 'verlinksing' kwam er ook in traditioneel rechtse katholieke jeugdbewegingen en scholen. Tegelijk was er ook in de katholieke Kerk een ruk naar links te zien, met het massaal verwerpen door de katholieke publieke opinie van de encycliek *Humanae Vitae* (1968), een vooral bij jongeren snel toenemende onverschilligheid tegenover de Kerk, en het in groten getale uittreden van priesters en religieuzen.

Hoewel de splitsing van de Leuvense universiteit en het electorale succes van de VU, het anti-belgicisme in brede Vlaamse kringen ingang had doen vinden en de daaropvolgende splitsing van alle politieke partijen volgens taallijnen het federalisme dichterbij had gebracht, zorgde de plotse ideologische ommezwaai naar links in studentenkringen voor een antioffensief in behoudende, traditioneel Vlaams-nationalistische en rechts-radicale kringen. Zo sprongen oudere Vlaams-nationalisten die ooit in het VNV of het Verdinaso hadden gemiliteerd bij om het door linksen afgeschafte **Katholiek Vlaams Hoogstudentenverbond** in Gent als een rechtse studentenformatie opnieuw op te richten of probeerden jongere Vlaams-nationalisten in nieuwe verenigingen hun nationalisme te versmelten met spiritueel fundamentalisme of integralistisch catholicisme

DE JAREN 1970: DE NIEUW-RECHTSE REVOLUTIE ALS ALTERNATIEF

Een nieuwe radicaal-rechtse golf die na mei 1968 vorm kreeg, hield zich niet zozeer bezig met een nostalgisch terugkijken naar de bloeiperiode van de Nieuwe Orde tot aan het einde van de Tweede Wereldoorlog, noch met het vergoelijken van de **collaboratie**, maar werkte aan een voor de toekomst bruikbaar concept, waarin de ongelijkheid van mensen en volkeren als kernprincipe naar voren kwam.

Het werd systematisch ontwikkeld in de Franse Nouvelle Droite-beweging, waarin de vereniging GRECE (uitgesproken: Grèce: Groupement de Recherche et d'Etudes pour la Civilisation Européenne) met als belangrijkste ideoloog Alain de

Benoist de toon aangaf. GRECE wilde via een netwerk van basisgroepen, de uitgave van boeken en tijdschriften (zoals *Nouvelle Ecole*), en het opzetten van colloquia en conferenties in kringen van studenten, de dominerende linkse cultuur ondermijnen en vervangen door een rechtse visie op de samenleving. Ze wilde vooral drie axioma's van de heersende cultuur in vraag stellen: de universeel aanvaarde rechten van de mens, het streven naar sociale gelijkheid, en het taboe dat sinds 1945 rustte op fascisme en rechtse revolutie. Ze bood haar militanten een coherente doctrine waarvan het kernstuk was: de ongelijkheid van de mensen.

De doctrine van de Franse Nouvelle Droite inspireerde ook rechts-radicale groepen in België. Een direct gevolg ervan was dat in 1971 een Franstalig tijdschrift begon te verschijnen dat een paar jaar later al gedrukt werd op 24.000 exemplaren. Het was de voortzetting van een bestaand tijdschrift, maar nu met oud-hoofdredacteur van *Jeune Europe* en *Révolution Européenne* Emile Lecerf als directeur en met de nieuwe titel: *Nouvel Europe Magazine. La voix de la majorité silencieuse* (NEM).

Rond het blad werden zogenaamde NEM-clubs gevormd in heel het land, ook in Antwerpen en Gent, die uitgroeiden tot een indrukwekkend netwerk met vertakkingen aan de Franstalige universiteiten. Ook de voormalige militant van *Jeune Europe*, Jean Thiriart, sloot er zich bij aan. In 1974 vormden de universitaire afdelingen een nieuwe vereniging het Front de la Jeunesse (FJ), dat probeerde vaste voet te krijgen in de middelbare scholen. Samen met de NEM-clubs lanceerde het in 1975 de politieke beweging Forces Nouvelles-Nieuwe Krachten. Vanaf 1976 was FJ de belangrijkste nieuw-rechtse organisatie en het evolueerde snel tot een gewapende militie die aanslagen pleegde tegen militanten van linkse organisaties en tegen gastarbeiders, in 1980 culminerend in het doodschieten van een Marokkaan in een Brussels café.

De ideologische herleving van radicaal-rechts bleef niet beperkt tot Franstalig België. Ze drong op het einde van de jaren 1960 ook in Vlaanderen door via de groep rond het Aktiecentrum Delta, de verspreiding van *Nouvelle Ecole* door Luc Pauwels, en de bijdragen van Roeland Raes in *Dietsland Europa*. Ze werd ook aangezwengeld door contacten met Nederland, waar Raes begin 1973 als 'Zuid-Nederlander' ceremonieel covoorzitter werd van de Nederlandse Volks-Unie (NVU) die toen onder de feitelijke leiding stond eerst van Bernard Postma, een fervent tegenstander van de parlementaire democratie en dan vanaf 1974 van Joop Glimmerveen die naar eigen zeggen Den Haag 'blank en veilig' wilde houden en de NVU in de volgende jaren verder in nationaal-socialistische richting duwde.

De Nouvelle Droite-ideeën waren ook gemakkelijk te versmelten met de doctrine die de Joris van Severen-aanhangers propageerden in tijdschriften

als *Politiek Nu*, *De Federalist* (André Belmans, 1972) en *L'Accent* (A. Michel, 1973) en kwamen aan de orde in de diverse politieke groepen van diezelfde inspiratie. De **Diets Solidaristische Beweging** van **Maarten van Nierop** bijvoorbeeld zette na 1969 de publicatie van *Vrij Dietsland* voort, en presenteerde zich als een “progressistische anti-reactionaire en anticomunistische volksbeweging”. Haar militantenafdeling SAF (eerst Studenten en Arbeidersfront, later Solidaristisch Aktiefrent) nam deel aan de mijnstaking in Limburg in 1970, aan manifestaties voor het behoud van het Noordkasteel in Antwerpen en tegen de vestiging van het bedrijf Progil in de buurt van die stad. In 1971 veranderde SAF zijn naam in **Verbond van Solidaristische Militanten** (VMS), die in juni 1972 onder leiding van Van Nierop in de DSB de macht overnam en de DSB in een meer autoritaire en paramilitaire richting dreef. *Speerpunt* werd het nieuwe bewegingsblad.

In 1973 slaagde DSB erin aanhang te krijgen in Gentse KVHV-kringen met de oprichting van een Verbond van Solidaristische Studenten. Vanuit een andere hoek werd in hetzelfde jaar in Gent een Solidaristisch Verbond opgericht (Dries Deschuyter), dat na enige onderhandelingen in 1974 versmolt met de DSB in één **Solidaristische Beweging** (SB) met onder meer als afdeling een Solidaristische Militantenorde (SMO). De SB-strategie was erop gericht te komen tot samenwerking met de groep Delta, met het **Vlaams Aktiekomitee voor Oost-Europa** (VAKOE, Vik van Brantegem) en de **Beweging voor de Verenigde Staten van Europa** (Walter Kunnen). De SB had halfweg de jaren 1970 afdelingen in verscheidene Vlaamse steden en contacten met de Union Solidariste Belge, Union des Jeunes pour le solidarisme, en de Franse solidaristische beweging.

Het lag voor de hand dat de Nouvelle Droite behalve bij de solidaristische neodinaso's ook veel weerklank zou vinden bij de sterk door de Van Severen-verering getekende Vlaams-nationalistische jeugdbewegingen, waarvan het in de begin jaren 1960 ontstane **Vlaams Nationaal Jeugdverbond** (VNJ) geleidelijk de belangrijkste was geworden. In 1971 scheurde zich daarvan een radicale vleugel af. Dit werd het **Algemeen Vlaams Nationaal Jeugdverbond**, dat meer dan de oude organisatie die voorlopig nog bleef vasthouden aan een traditionele Vlaams-nationalistische ideologie, een “völkische” klemtoon legde op de biologische raskenmerken van het Vlaamse volk.

In de grote politiek werd sinds de kwestie-Leuven de agenda in de jaren 1970 helemaal beheerst door de communautaire tegenstelling, die door de eerste **staatshervorming** van 1970 eerder werd aangewakkerd dan afgezwakt. Ze raakte ook niet op de politieke achtergrond toen zich vanaf 1973 het begin van een grote economische crisis aftekende, maar versmolt er integendeel mee. De verschillende economische snelheid in Vlaanderen en Wallonië werd

nu een belangrijk thema van het communautaire debat. Daarnaast zorgde de groeiende werkloosheid en de toename van allochtonen in bepaalde stadswijken voor sterker wordende onvrede bij bepaalde bevolkingsgroepen in Vlaanderen. Radicale Vlaams-nationalisten gingen daarop inspelen door de allochtonen als zwarte schapen verantwoordelijk te stellen voor de economische crisis en dat te verpakken in een nieuw-rechts integraal nationalisme. Het was tegen deze achtergrond dat aan de Vlaamse universiteiten de ideeën van de Nouvelle Droite gemakkelijk gehoor vonden bij een radicale studentenminderheid die tegen de dominerende linkse trend in, de anti-Belgische Vlaams-nationalistische traditie nieuw leven inbliezen. Dat gebeurde aanvankelijk nog in de oude studentenvereniging **Katholiek Vlaams Hoogstudentenverbond**, maar in 1976 scheurde in Antwerpen de in **Were Di**-richting georiënteerde **Edwin Truyens** zich daarvan af en stichtte de **Nationalistische Studentenvereniging (NSV)**, waarin hij radicale Vlaams-nationalistische doelstellingen versmolt met nieuw-rechtse ideologische thema's. Het NSV slaagde erin afdelingen te stichten aan andere Vlaamse universitaire centra, zich te consolideren en in 1981 een eigen scholierenvereniging op te richten, het **Nationalistisch Jongstudentenverbond** of **NJSV**. Het werd een verzamelpunt voor de jonge nieuw-rechtse intelligentsia en een vormingscentrum voor een nieuwe generatie rechts-radicalen Vlaams-nationalisten.

Halfweg de jaren 1970 waren er ook in **Were Di** wrijvingen enerzijds tussen op actie gerichte 'militanten' en ideologische 'intellectuelen', anderzijds tussen 'rigoristen' en 'toleranten' inzake persoonlijke morele standaarden. Ze leidden tot de afscheuring van militanten rond **Luc Vermeulen**, die met de steun van Raes in 1976 de **Nationalistische Actiegroepen-Voorpost** oprichtte, die qua programma grotendeels met **Were Di** bleef overeenstemmen.

Voorpost werd eigenlijk een concurrent voor de **Vlaamse Militanten Orde (VMO)**. Die in 1950 door **Bob Maes** opgerichte formatie was in 1971 door de leider ontbonden, maar door **Bert Eriksson** onmiddellijk opnieuw opgericht met een meer rechts-radicalen oriëntering. In het VMO-tijdschrift **Alarm** werd de vernietiging van België bepleit, het Europa der volkeren gepropageerd, het geloof in de principiële ongelijkheid tussen de mensen beleden, vijandigheid geëtaleerd tegen elke vorm van parlementaire democratie en politieke partijen, de strijd aangeboden tegen de linkse infiltratie in de V.B., zoals tegen alle marxisten en communisten die de arbeiders willen vervreemden van zichzelf, en gepleit voor een politiek regime waar "de besten de leiding zouden hebben" en het referendum de enige vorm zou zijn van politieke medezeggenschap. Doorheen de jaren 1970 kan gesproken worden van een geleidelijke overstap door het VMO van "vooral

Vlaams-nationalistisch" naar "uiterst-rechts", zoals ze – als enige trouwens – ook zichzelf noemt. Logisch dat ze ook contacten legde met andere extreem-rechtse organisaties.

De meest spectaculaire actie van het VMO in deze periode was in 1974 het opgraven van het stoffelijk overschot van Cyriel Verschaeve in Solbad Hall en de overbrenging ervan naar Alveringem (Operatie Brevier), en in 1978 de herbegraving van de voormalige leider van het Vlaamsch Nationaal Verbond (VNV), Staf de Clercq (Operatie Delta). VMO'ers waren verder betrokken in incidenten met allochtonen in cafés, met linkse tegenbetogers, en met Franstaligen in de Voerstreek waar ze demonstratieve wandelingen organiseerden. Spanningen binnen VMO leidden in 1978 tot het vertrek van Xavier Buisseret, die toen samen met Raes en anderen Haro begon uit te geven, een maandblad "voor de conservatieve revolutie" waarin heel wat artikels vertaald werden overgenomen uit *Nouvelle Ecole*. Al bleek er inhoudelijk ideologisch niet zoveel verschil te bestaan tussen Haro uit de beginperiode en Alarm van diezelfde tijd.

In de Wetstraat zorgde het in de maak zijnde Egmontpact ervoor dat in de radicale Vlaams-nationalistische kringen het ongenoegen over de oriëntering van de Volksunie (VU) zijn culminatiepunt bereikte. Die radicale Vlaams-nationalistische kringen hadden al in 1973 en 1974 – nog voor het Egmontpact – op initiatief van Wera Di Vlaams-nationale landdagen gehouden en een Vlaams-Nationale Raad opgericht onder voorzitterschap van Karel Dillen. Aanvankelijk moest die nog druk uitoefenen op de VU, maar na de ondertekening van het pact in 1977 schreef ze de VU af, en begon te werken aan een alternatieve rechts-radical Vlaams-nationalistische partij. Ook de solidaristische groep Stichting Deltapers met Pauwels als spilfiguur was intussen al begonnen zijn positie daarvoor in te nemen en in 1977 gestart met maandelijkse conferenties in kasteel Steytelinck te Wilrijk, waar voor een publiek waarin nogal wat medestanders zaten van Lode Claes thema's aan de orde kwamen uit de Nouvelle Droite-ideologie en ook Alain de Benoist het woord voerde.

De goedkeuring van het Egmontpact bracht de doorbraak. In september 1977 begon Claes besprekingen met Dillen en met Frans Wymeersch en Wim Verreycken van de zogenaamde Vlaamse Republikeinse Partij. Een aanvankelijk akkoord mislukte, zodat in oktober en november 1977 twee partijen werden opgericht: de Vlaams-Nationale Partij (VNP) van Dillen, die een exclusief volks-nationalistische en separatistische anti-Belgische lijn volgde en de Vlaamse Volkspartij (VVP) van Claes, met Luc Pauwels als partijsecretaris, die meer een brede conservatieve partij wilde zijn, en een nieuwrechtse maatschappelijke blauwdruk ontwikkelde. Vlak voor de verkiezingen in december 1978 wisten

Pauwels en Raes beide partijen te doen instemmen met een in tijd beperkt kartel onder de naam **Vlaams Blok**. Toen enkel Dillen van de VNP werd verkozen, verbrak Claes in januari het kartel, en schoof op het laatste congres van de VVP de voorstanders van samenwerking met de VNP aan de kant, wat resulteerde in het overlopen van onder meer Raes, Truyens en Francis van den Eynde naar de partij van Dillen. Daarmee werd het verval van de VVP als partij ingeluid, al bleef de neoconservatieve lijn bestaan. Een jaar later – in 1979 – startte Pauwels immers samen met zijn echtgenote Hildegonde de Bois, die zelf uit een Dinaso-familie kwam, een nieuw tijdschrift: *Teksten, Kommentaren en Studies* of **TEKOS**, dat in de volgende twee decennia steeds meer de ideologische oriëntering van het rechtse radicalisme in Vlaanderen zou bepalen. Ook andere extreem-rechtse groepen verwierpen de VU en kwamen meer openlijk uit voor hun rechts-radicalen oriëntering. Sommige verenigingen met een uitdrukkelijke oriëntering naar het verleden kregen de indruk dat dit eindelijk het goede moment was om niet alleen hun verleden wit te wassen, maar ook om nu openlijk een Nieuwe Orde-ideologie te gaan propageren. Dat was onder meer het geval met het Sint-Maartensfonds dat voormalige leden van de Wehrmacht en de Waffen SS groepeerde. Er stonden nu twee strekkingen

ALARM
1-12-72
10FR
EINDEJAARSNUMMER
STRIJDORGAAN VAN DE VLAAMSE MILITANTEN ORDE - V.M.O.

RECHTSSEN
BEKEN KLEUR EN KAMP!!
HET OFFENSIEF VAN RECHTS BEGINT!!

Rode mischhebbers, kommunisten en burgerlijke ondersteuners gaan ons eendrachtig en met veelvoudige overmacht te lijf! Wij moeten de pro-kommunistische "progressisten" tegentreden!

Daarom:
HELPT ONS BIJ ONZE AKTIES!!!!

Wij roepen alle verantwoordelijkheidsbewuste krachten en alle jongeren op, die bereid zijn het noodlottig tijdsverschijnsel en de "nuttige idioten" van Sovjetmoordenaars en volksvreemde Sovjetimperialisten front te bieden!

DE **VMO** BLAAST
ALARM!

1953... BERLIJN
1953... WORKUTA
1956... BUDAPEST
1956... POSEN
1968... PRAAG
1970... DANZIG
1973... NOG
STEEDS SCHIETBEVEL!

PANTSER
"SOCIALISTEN"

In uiterst-rechtse Vlaams-nationalistische kringen beschouwde men al wat zich vanaf de jaren 1960 als socialist of als 'progressief' aandiende als de vijfde kolonne van de "volksvreemde Sovjetimperialisten" (*Alarm* 1 december 1972). (ADV.N)

tegenover mekaar. De ene met Jef Desseyn en Jan Vincx wilde de vereniging openstellen voor allen die met de wapens gevochten hadden voor "nieuw Vlaanderen bevrijd van het communisme", zonder daarbij een ideologie te afficheren, de andere met Frans Vierendeels, Bert Hendrickx en Jef François, wilde enkel echte nationaal-socialisten toelaten, het nazisme rehabiliteren en het propageren als een bruikbare blauwdruk voor de toekomst. Ze verwierpen niet enkel België en het parlementarisme, maar kantten zich tegen de vreemdelingen in Vlaanderen, en wilden "het joodse wereldcomplot" ontmaskeren dat de "Holocaust mythe exploiteerde". De discussie mondde in 1980 uit in een tijdelijke afsplitsing van de uitgesproken nationaal-socialisten die de vereniging Hertog Jan van Brabant vormden.

Voor de VU bracht de afscheuring van rechts-radicalen Vlaams-nationalisten na het Egmontpact een belangrijke wijziging mee. Aan de ene kant verloor de partij haar meest militante vleugel en zou ze bijgevolg ook een electorale verschrompeling tegenmoet gaan, temeer omdat ook een aantal VU-kopstukken overliep naar een andere partij. Maar tegelijk bleven nu enkel nog de democratische Vlaams-nationalisten de partij steunen, waardoor haar opstelling in de Belgische politiek opnieuw zou verschuiven naar links. Daarmee kwam er een einde aan een ideologische dubbelzinnigheid die de VU sinds haar ontstaan had gekenmerkt. In de jaren 1980 en 1990 kan de VU niet meer gerekend worden tot een partij van rechtse, en zeker niet van rechts-radicalen signatuur. Het rechts-radicalisme ontwikkelde zich nu verder buiten de VU om.

DE JAREN 1980 EN 1990: DOORBRAAK VAN HET RECHTS-RADICALISME

Vanaf het einde van de jaren 1970 werd het duidelijk dat de rechts-radicalen in België niet langer op de eerste plaats bezig waren met een rechtvaardiging van het oorlogsverleden, maar dat ze zich resoluut engageerden voor een verovering van de toekomst. Dat manifesteerde zich in de jaren 1980 en 1990 in drie belangrijke ontwikkelingen.

Ten eerste waren er pogingen tot destabilisering van de bestaande sociale orde door terrorisme en wellicht samenzwering tegen de staat. Het ging om de infiltraties van Westland New Post, de aanslagen van de CCC (Cellules Communistes Combattantes), het Gladio netwerk met de parlementaire onderzoekscommissie terzake, en misschien ook de moordpartijen van de 'bende van Nijvel', maar er bestaat over een aantal van deze gebeurtenissen en in het bijzonder over de 'bende van Nijvel' grote twijfel of ze wel politiek gemotiveerd waren. Deze pogingen tot ondermijning van de sociale orde en vermoedelijk extreem-rechtse infiltratie in het staatsapparaat blijven in een schemerzone, want veel blijft onopgehelderd. Daarom laten we ze hier

verder buiten beschouwing, temeer omdat er geen duidelijke verbindingslijnen zijn die naar het Vlaams-nationalisme lopen. Op de tweede plaats uitte het groeiende zelfvertrouwen van de extreem-rechtse groepen zich in een organisatorische consolidatie en een agressieve ideologische propaganda, die de consensus rond democratie als de beste politieke structuur probeerde aan te tasten. Ten slotte was er vanaf het begin van de jaren 1990 een steeds groeiend electoraal succes van populistische extreem-rechtse partijen, zowel in Franstalig België als in Vlaanderen.

Ideologisch werd in Vlaanderen het blad *Teksten, Kommentaren en Studies* (TEKOS) van Luc Pauwels nu het meest toonaangevende in het promoten van de Nouvelle Droite in radicale Vlaams-nationalistische kringen. Het werd sinds de jaren 1980 zelfs belangrijker dan *Dietsland Europa* en sprak vooral de tot een jongere generatie behorende kaders van het Vlaams Blok (VB) aan. TEKOS probeerde een eigen Vlaamse nieuw-rechtse ideologie te ontwikkelen, die evenwel zeer sterk schatplichtig bleef aan het Franse voorbeeld. Het kernelement ervan is de verwerping van het egalitarisme en het universalisme, dat als oorzaak wordt gezien van de huidige cultuurcrisis en de grondslag vormt van drie belangrijkste ideologieën: de monotheïstische openbaringsgodsdiensten, het liberalisme en het communisme. Als alternatief daarvoor pleit TeKoS voor een Indo-Europees samenlevingsmodel, dat gekenmerkt is door een hiërarchische ordening van de maatschappij, waarbij de eenheid van cultuur en traditie centraal staat, en dus de ongelijkheid tussen de mensen en de onverenigbaarheid van de culturen benadrukt wordt. Ook tussen de samenlevingen moet een scheiding worden doorgevoerd terwijl het onderlinge evenwicht gegarandeerd moet worden door de rijksgedachte (geïnspireerd door Joris van Severen), die de negatie is van alle staatsnationaal denken. Vlaanderen moet geen federale deelstaat of geen onafhankelijke staat worden, maar een plaats krijgen binnen het Heel-Europese Rijk. Qua strategie hanteert TEKOS het metapolitieke concept van Antonio Gramsci, die in de culturele hegemonie de voorwaarde zag voor het legitimeren van de politieke macht. TEKOS wil daarom de heersende cultuurdominantie van de democratie (met als kernstuk de gelijkheid) vervangen door de dominantie van een cultuurbeeld waarin de ongelijkheid centraal staat. Nadat de dominante ideeën in de culturele bovenbouw zijn veranderd, zal de regimewijziging in de politiek vanzelf volgen. Tussen 1979 en 1996 publiceerde het blad meer dan vijfhonderd artikels waarin deze ideeën werden uiteengezet, en organiseerde het verscheidene internationale colloquia over nieuw-rechts als cultuur-alternatief en het nieuwe heidendom. TEKOS werd zo het belangrijkste ideologische referentiepunt voor de nieuw-rechtse elite.

Voor een kleine groep radicaal Vlaamse studenten en jongeren, behorend tot de eerste generaties die gevormd werden door de **Nationalistische Studentenvereniging** (NSV), en die later hun politieke sporen konden verdienen in het VB, werd deze coherente nieuw-rechtse ideologie – zoals gepropageerd door Tekos – het enige referentiekader. Intussen drong de nieuw-rechtse ideologie ook door in het **Vlaams Nationaal Jeugdverbond**, dat sinds 1980 onder leiding stond van Ledy Broeckx en halfweg de jaren 1990 circa 1200 leden telde.

Ook in meer traditionele Vlaams-nationalistische kringen drong de nieuwe ideologie door. Daarvoor bleef in de jaren 1980 WERE DI zorgen dat sinds halfweg de jaren 1970 onder leiding stond van de voormalige collaborateur Bert van Boghout. Hij wist een jongere generatie afgestudeerden, zoals Gui van Gorp en Ludo Gerits aan te trekken voor de redactie van *Dietsland Europa*. Regelmatig weerkerende thema's in het tijdschrift waren de eenmaking van de Nederlanden, de herovering van Brussel als een Vlaamse stad, de uitwijzing van de migranten, het verbod op abortus, solidarisme, en dat alles onder de VB-slogan "Eigen volk eerst". Meer dan in de jaren 1970 besteedde het blad nu aandacht aan de Franse Nouvelle Droite. Bij het zilveren jubileum van *Dietsland Europa* werd Alain de Benoist als spreker uitgenodigd, in 1983 verscheen een interview met hem, en in een ideologisch manifest van WERE DI uit 1985 werd hij herhaaldelijk geciteerd. *Dietsland Europa* besteedde ook een speciaal nummer aan Julius Evola, en artikels aan Robert Faurisson, Maurice Bardèche en de Britse negationist David Irving. Nog altijd beschouwde WERE DI zich als ideologische waakhond van de rechtse koers in het Vlaams-nationalisme en het VB, waar het nu behalve de oude "völkische" ideeën ook de nieuw-rechtse – 'jungkonservatieve' – ideologie ging propageren.

Aan de splitsing in het **Sint-Maartensfonds** tussen de uitgesproken nationaal-socialisten van de **Hertog Jan van Brabant** en de anderen kwam in 1984 een einde. De formele verzoening bracht een verdere verschuiving naar rechts van de vereniging als geheel, al bleven *Periodiek Contact* en *Berkenkruis* hun eigen accenten leggen. Dat opschuiven werd vergemakkelijkt door de algemene ideologische verschuiving naar rechts halfweg de jaren 1980. Een illustratie daarvan was het succes van het VB, dat trouwens in Brussel steun had gekregen van de groep Hertog Jan van Brabant. Bovendien was intussen door de afgescheurde tak een jongerenafdeling opgericht – uiteraard niet meer bestaande uit oud-oostfronters – die zich zoals andere Vlaams-nationale jongerenbewegingen naar de Franse Nouvelle Droite oriënteerde.

In de jaren 1980 bleef het Front de la Jeunesse (FJ) zich identificeren met de ideologie van *Nouvel Europe Magazine* (NEM) en radicaliseerde er een aantal

aspecten van. Al in 1980 scheurde in het Brusselse een meer nationaal-socialistische vleugel zich af om de Zwarte Orde/Ordre Noir (ZOON) te vormen, die contact zocht met Westland New Post en de Vlaamse Militanten Orde (VMO). Ook de overige FJ-leden evolueerden geleidelijk naar een nationaal-socialistische opstelling. Uit dit FJ groeide in 1984 de zelfstandige ideologische vormingsgroep CLAN (Cercle de Liaison et d' Action Nationaliste) met afdelingen in Brussel, Luik, Namen en Doornik, en in hetzelfde jaar de PCN (Parti-Communautaire Nationaliste-Européen), met een sterk anti-Amerikaanse en anti-Zionistische opstelling. Later ontstond een concurrerende Nouvelle Droite-organisatie met als naam Volonté Européenne, die dicht stond bij de Franse Parti des Forces Nouvelles en later bij het Front National van Le Pen. In 1989 begon een nieuw Belgisch tijdschrift *Partisan*, ook geïnspireerd op een Frans voorbeeld, van waaruit de Parti des Forces Nouvelles (PFN) werd opgericht, dat zich ideologisch zou verbinden met de Luikse partij AGIR.

Op de VMO kwam er intussen sleet. Ze werd in 1982 opgeheven, maar vier jaar later door Bert Eriksson en Werner van Steen heropgericht. In dit voorlopig laatste VMO verdween het Vlaams-nationalisme volledig, zodat ook Franstaligen zich konden aansluiten en er een samenwerking kwam met de Brusselse Franstalige groep L'Assaut. In juli 1987 nam Van Steen alleen de leiding over, zorgde voor een politieke zuivering, koos voor een puur nationaal-socialistische opstelling, en organiseerde enkele Europese congressen van nationaal-socialisten in 1987, 1988 en 1989. In de jaren 1990 verdween de formatie van het politieke toneel.

Een randverschijnsel van de wending naar rechts in de publieke opinie van de jaren 1980 was dat ook in België zogenaamde 'negationisten' op de voorgrond traden die het bestaan van de uitroeiingskampen en de holocaust van de joden ontkenden. De eerste negationistische artikels verschenen op initiatief van mensen achter de Hertog Jan van Brabant in de tijdschriften *Berkenkruis* en *Periodiek Contact*. Net zoals *Haro* juichten zij daarom het initiatief toe van de twee radicale Vlaams-nationalistische studenten Peter Hendrickx en Anton de Grauwe toen die in 1983 in Antwerpen het negationistische tijdschrift *Taboe* lanceerden. Het tijdschrift vormde zich in 1985 om tot de studiegroep Vrij Historisch Onderzoek (VHO) onder leiding van voormalig VMO'er Siegfried Verbeke en Hendrickx die in 1991 met de hulp van journalist Jos Rogiers de uitgeverij Forum stichtte. Aan de Université libre de Bruxelles ontstond in 1991 ook een Cercle des étudiants révisionnistes en andere studentengroepen die de ideeën van Léon Degrelle en negationistische literatuur verspreidden.

Belangrijker en typischer voor de aantrekkingskracht van het rechts-radicalen ideeëngoed in de ja-

ren 1990 was, dat stilaande Nouvelle Droite-ideologie definitief vaste voet kreeg in het VB, en dat die partij zelf erin slaagde een politiek-electorale doorbraak te realiseren. Dat was niet enkel het geval in Vlaanderen, maar ook in Brussel en Wallonië en in de meeste West-Europese landen. Het VB bleef na het Egmontpact tot het einde van de jaren 1980 wel grotendeels de partij van de radicale Vlaams-nationalisten die het Belgische verraad van de VU niet hadden geaccepteerd. Maar intussen bereidde zich in de marge een jongere generatie militanten voor – geboren in de jaren 1960 – die in hun jeugdbewegings- en studententijd de Nouvelle Droite-ideologie ontdekten en erdoor bekoord raakten. Ze keken op naar Jean-Marie Le Pens Front National in Frankrijk, en streefden ernaar Vlaams-nationalisme en nieuw-rechts radicalisme in één ideologische bedding te kanaliseren. Ze werden daarin natuurlijk gesteund door een aantal ouderen, die in *TeKoS* en *Dietsland Europa* de weg wezen. Ze kregen ook uitdrukkelijk steun van leider Karel Dillen, die halfweg de jaren 1980 groen licht gaf aan oud-NSV-preses Filip Dewinter om samen met Frank Vanhecke de Vlaams Blok Jongeren (VBJ) op te richten, een organisatie die al op haar eerste congres in oktober 1987 het anti-migrantenstandpunt centraal ging stellen.

Dat leidde tot spanningen in de partij die tot het einde van 1988 voortduurden en ertoe leidden dat toen een groep Vlaams-nationalisten rond de voorzitter van de partijraad Geert Wouters, die zonder succes het overdreven beklemtonen van “het vreemdelingenprobleem” hadden aangeklaagd, uit de partij stapten, en een nieuwe zuiver volksnationalistische formatie oprichtten het **Nationalistisch Verbond**. Het maakte volledig de weg vrij voor de jongere nieuw-rechtse radicalen in de partij rond Dewinter, die de steun kregen van Roeland Raes, en die sindsdien helemaal de politieke lijn van de partij wisten te bepalen. Dat werd in de jaren 1990 bezegeld met de opvolging van Dillen als partijvoorzitter door Vanhecke.

De anti-migrantenlijn Dewinter-Vanhecke-Dillen legde hun geen windeieren. In de parlements- en provincieraadsverkiezingen van 1987 kon het VB ongeveer 3% van de Vlaamse kiezers voor zich winnen, al was dat in het kiesarrondissement Antwerpen toen al 10,9%. In de gemeenteraadsverkiezingen van oktober 1988 behaalde de partij in Antwerpen al 17,7% van de stemmen, en één jaar later bij de Europese verkiezingen van juni 1989, 20,6%. De echte doorbraak kwam er op 24 november 1991, uitgeroepen door de tegenstanders van rechts als ‘zwarte zondag’. Toen werd het VB met 10,3% van de stemmen de vierde partij in Vlaanderen, en totaliseerde het in het Antwerpse kiesarrondissement 25,5% van de stemmen. In de Kamer behaalde het Blok 12 zetels (+ 10) – waarvan er 5 behoorden tot de jongere nieuw-rechtse genera-

tie – en in de Senaat 5 (+4). De gemeenteraadsverkiezingen van oktober 1994 bevestigden de trend, toen met 28% van de stemmen het VB in Antwerpen de grootste partij werd.

In de parlementsverkiezingen van 1995 – de eerste na de voltooiing van de federale staatstructuur in 1993 – wist het Blok 12,2% van de kiezers voor zich te winnen, met een steun van 28% in het kiesarrondissement Antwerpen, 20% in Mechelen, en 13% in Gent. Het verhoogde zijn aantal vertegenwoordigers in de 4 wetgevende vergaderingen samen tot 31, waarvan alweer de helft jonge nieuwkomers waren. Het electorale succes van het Blok zorgde voor inkomsten, zodat de fase van militant amateurisme kon overstegen worden en het Blok net als andere partijen zijn aantal door de overheid betaalde vrijgestelden sterk kon uitbreiden. De leidende kerngroep van jongere VB verkozenen en kaderleden was het meest overtuigd van de noodzaak van een rechts-radicalere revolutie. Zoals in andere landen was ook het speerpunt van dit rechts-radicalere succes het xenofobe anti-migrantenstandpunt, dat verbreed werd tot de strijd tegen een multiculturele samenleving. Maar in Vlaanderen werd dat onderbouwd door de al lang bestaande anti-Belgische Vlaams-nationalistische traditie, en het incorporeren van oude rechts-radicalere militanten die nooit ontwapenden.

Naar buiten en voor het brede publiek probeerde de Blokleiding zo zorgvuldig mogelijk de kern van de ideologische opstelling te versluieren, een schijn van respect voor de democratie op te houden en zich daar zelfs op te beroepen, en zich aan te bieden als een respectabele populistische partij, zelfs als 'de stem van het volk'. In werkelijkheid heeft het Blok wel een programma ontwikkeld dat de negatie is van de liberale parlementaire democratie zoals die bij ons bestaat, en voert het een soort metapolitieke Kulturkampf, waarbij met ideologische steun van TeKoS en *Dietsland Europa* de principes van liberalisme, egalitarisme en solidariteit worden ondermijnd en uitgehold, in de hoop dat op een bepaald ogenblik een soort rechtse mei 1968 zal plaatsvinden. Zijn strategie – paradoxaal genoeg geïnspireerd door de marxist Gramsci – bestaat erin de rechts-radicalere ideeën op het terrein van de cultuur tot dominant paradigma te maken, zodat nadien als vanzelf de politieke macht hun in de schoot zal vallen.

Op het einde van de jaren 1990 kunnen in de V.B. vier verschillende ideologische posities worden onderscheiden, waarbij een samenhang te zien is tussen de mate van anti-belgicisme en rechts-radicalisme. Een eerste positie is die van het **federalisme** dat ervan uitgaat dat de V.B. grotendeels haar doelstellingen heeft bereikt en de verdediging van het Nederlands, van de Vlaamse cultuur en van het welzijn van de Vlaamse burgers kan gebeuren binnen het bestaande liberaal-democratische institutionele Belgische en Vlaamse kader. Een tweede

positie is die van het confederalisme, dat ernaar streeft de macht van de gemeenschapsinstellingen te vergroten ten nadele van de federale regering. Het officiële Vlaams-nationalisme van de **Vlaamse Regering** is nu eens te beschouwen als een uiting van de eerste federalistische positie, en dan weer – afhankelijk van de positie die Franstaligen en Wallen innemen – als strevend naar een confederale structuur. De federalistische en confederalistische posities zijn niet anti-Belgisch, extreem-rechts of radicaal-rechts, en zijn beide te beschouwen als uitingen van een intussen stevig geworteld open en democratisch Vlaams-nationalisme dat onder bepaalde voorwaarden openstaat voor toetreding van buitenstaanders tot de gemeenschap.

De twee andere – anti-Belgische – posities in het Vlaams-nationalisme staan rechts tot extreem-rechts van het midden. De derde opvatting bepleit een complete onafhankelijkheid van Vlaanderen met een verdwijnen van België, al wil een groot deel van de verdedigers van dit standpunt vasthouden aan een democratische staatsstructuur. In deze groep zijn een aantal VU-mensen te vinden, niet partijgebonden Vlaams-nationalisten uit Vlaamse cultuur- en strijdverenigingen, en een aantal mensen uit het Nationalistisch Verbond. De vierde positie is die van het rechts-radicalisme, dat het verdwijnen van België en de onafhankelijkheid van Vlaanderen als minder belangrijk beschouwt dan de vestiging van een exclusivistisch nationalistisch regime, dat via het doorvoeren van een etnische zuivering het ‘eigen volk eerst’ zal plaatsen. Zowel de “völkische” traditie zoals die bij een aantal andere leden van het Nationalistisch Verbond en **Broederband** voortbestaat, als de “jungkonservatieve” lijn van de oud-leden van het **Verbond van Dietsche Nationaal Solidaristen**, en de nieuw-rechtse politiek van het VB werken aan de realisatie daarvan. In hun integraal-etnisch nationalisme geldt de afstamming als enig criterium voor het behoren tot de volksgemeenschap, en wordt de structurering van die gemeenschap gebaseerd op het principe van het organisch gegroeide leiderschap van een elite. Voor een kleine groep wellicht meestal oudere integraal-nationalisten staat nog het historische fascisme of nationaal-socialisme model, voor de meerderheid van deze rechts-radicale nationalisten is het de Nouvelle Droite-ideologie inclusief het nieuwe heidendom, dat de toekomstige blauwdruk voor de rechtse Nieuwe Orde zal leveren.

LITERATUUR: ‘Nouvelles formes et tendances d’extrême droite en Belgique’, in *Courrier Hebdomadaire du Crisp*, nrs. 141, 142, 143 (1962); – H. Rogger en E. Weber (Eds.), *The European Right. An Historical Profile*, 1965; – J. Sizoo, *Inzake rechts. Verkenningen van een politieke gedachtenwereld*, 1971; – F. Duprat, *Les mouvements d’extrême droite en France*, 1972; – A. Mohler, *Die Konservative Revolution in Deutschland. 1918-1932. Ein Handbuch*, 1972; – G. Bartsch, *Revolution von rechts? Ideologie und Organisation der Neuen Rechten*, 1975; – E. Verhoeyen, ‘L’extrême droite en Belgique’, in *Courrier Hebdomadaire du Crisp*, nr. 542-643

(1974), nr. 675-676 (1975), nr. 715-716 (1976); – E. Verhoeyen en F. Uytterhaegen, *De kreeft met de zwarte scharen. 50 jaar rechts en extreem rechts in België*, 1981; – P. Verlinden, 'Morfologie van de Vlaams-nationale uiterst-rechtse groeperingen', in *Res Publica*, nr. 2-3 (1981), p. 373-407; – M.L. Christadler, 'Die "nouvelle droite" in Frankreich', in I. Fetscher (ed.), *Neokonservative und 'Neue Rechte'. Der Angriff gegen Sozialstaat und liberale Demokratie in den Vereinigten Staaten, West-Europa und der Bundesrepublik*, 1983, p. 163-213; – P. Moreau, 'Die neue Religion der Rass. Der Biologismus und die kollektive Ethik der Neuen Rechten in Frankreich und Deutschland', in I. Fetscher (ed.), *Neokonservative und 'Neue Rechte'. Der Angriff gegen Sozialstaat und liberale Demokratie in den Vereinigten Staaten, West-Europa und der Bundesrepublik*, 1983, p. 122-162; – R. van Doorslaer en E. Verhoeyen, *De moord op Lahaut. Het communisme als binnenlandse vijand*, 1985; – M. van Hoorebeeck, *Oranje dassen. Geschiedenis van het Algemeen Diets Jeugdverbond*, 1986; – J. Creve, *Recht en trouw. De geschiedenis van het Verdinaso en zijn militie*, 1987; – L. Saerens, 'Het Verdinaso en de Joden (1931-1940)', in *WT*, jg. 46, nrs. 3-4 (1987), p. 155-180 en p. 241-254; – M. Vanvaeck, 't Pallieterke van Bruno de Winter. 1945-1955', 1987; – L. Vandeweyer, 'De hoop op een Duitse revanche-oorlog. De voorbereiding van de collaboratie door de Vlaams-nationalisten rond het weekblad Vlaanderen (1922-1934)', in *Bijdragen van het Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog*, nr. 12 (1989), p. 207-228; – B. de Wever, *Staf de Clercq*, 1989; – P.J. Verstraete, *Odiel Spruytte. Een priesterleven in dienst van het Vlaams-nationalisme*, 1990; – J. van Donselaar, *Fout na de oorlog. Fascistische en racistische organisaties in Nederland. 1950-1990*, 1991; – F. Goedbloed, 'De dilemma's van de georganiseerde Vlaamse oud-oostfrontstrijders. Een analyse van het antisemitisme en Vlaams-nationalisme in Berkenkruis en Periodiek Contact', in *BTNG*, jg. 22, nr. 3-4 (1991), p. 395-450; – H. de Schamphelleire en Y. Thanassekos, *L'extrême droite en Europe de l'Ouest*, 1991; – F. van Campenhout, *Broederband is mijn naam. Van vriendenkring tot Broederband. 1961-1991*, 1992; – H. Gijssels, *Het Vlaams Blok*, 1992; – C.T. Husbands, 'Belgium: Flemish Legions on the March', in P. Hainsworth (ed.), *The extreme Right in Europe and the USA*, 1992, p. 126-150; – F. Ilsbrouckx, *De Volksunie in Limburg (1945-1971). Een bijdrage tot de geschiedenis van de Vlaams-nationale partijpolitiek in Limburg*, KUL, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, 1992; – F. Sebrechts, 'Beeldvorming over collaboratie en repressie bij de naoorlogse Vlaams-nationalisten', in *Herfsttij van de 20ste eeuw. Extreem-rechts in Vlaanderen. 1920-1990*, 1992, p. 65-82; – M. Swyngedouw, 'Het Vlaams Blok. 1980-1991. Opkomst, groei en doorbraak', in *Herfsttij van de 20ste eeuw. Extreem-rechts in Vlaanderen. 1920-1990*, 1992, p. 83-104; – J. van der Velpen, *Daar komen ze aangemarcheerd. Extreem-rechts in Europa*, 1992; – P.J. Verstraete, *Karel Dillen. Portret van een rebel*, 1992; – L. Vos, 'De politieke kleur van jonge generaties. Vlaams-nationalisme, Nieuwe Orde en extreem-rechts', in *Herfsttij van de 20ste eeuw. Extreem-rechts in Vlaanderen. 1920-1990*, 1992, p. 15-46; – B. de Wever, 'Het Vlaams-nationalisme tussen democratie en fascisme', in *Herfsttij van de 20ste eeuw. Extreem-rechts in Vlaanderen. 1920-1990*, 1992, p. 47-64; – L. Wils, *Van Clovis tot Happart. De lange weg van de naties in de Lage Landen*, 1992; – M. Abramowicz, *Extrême-droite et antisemitisme en Belgique. De 1945 à nos jours*, 1993; – L. Vos, 'De rechts-radicaliteit in het Vlaams-nationalisme', in *WT*, jg. 52, nr. 3 (1993), p. 129-149; – H. de Witte, 'Schijn bedriegt. Over de betekenis en de strategie van het Vlaams Blok', in *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, jg. 85, nr. 3 (1994), p. 243-268; – F. Balace, 'Le tournant des années soixante. De la droite réactionnaire à l'extrême droite révolutionnaire', in *L'extrême droite en Belgique francophone. De l'avant à l'après guerre*, 1994, p. 107-211; – *Gedenkboek Joris van Severen. 1894-1994*, 1994; – H. de Bois en L. Pauwels, 'Joris van Severen en de conservatieve revolutie', in *Gedenkboek Joris van Severen. 1894-1994*, 1994, p. 177-226;

– F. Seberechts, *Ieder zijn zwarte. Verzet, collaboratie en repressie*, 1994; – G. Verbeeck, “Schaduwten uit het verleden”. Extremisme van rechts: definitie, ideologie en geschiedenis’, in *De gids op maatschappelijk gebied*, jg. 85 (1994), p. 217-241; – L. Wils, *Joris van Severen. Een aristocraat verdwaald in de politiek*, 1994; – B. de Wever, *Greep naar de macht. Vlaams-nationalisme en Nieuwe Orde. Het VNV 1933-1945*, 1994; – H. de Witte, J. Billiet en P. Scheepers, ‘Hoe zwart is Vlaanderen? Een exploratief onderzoek naar uiterst-rechtse denkbeelden in Vlaanderen in 1991’, in *Res Publica*, jg. 36, nr. 1 (1994), p. 85-102; – B. van Boghout, *Geschiedenis van Wene Di. Dietsland Europa*, 1995; – L. Huyse en K. Hoflack, *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België. 1944-1950*, 1995; – M. Spruyt, *Grove borstels. Stel dat het Vlaams Blok morgen zijn programma realiseert, hoe zou Vlaanderen er dan uit zien*, 1995; – M. Spruyt, ‘Antonio Gramsci, leermeester van het Vlaams Blok? Nieuw rechts en de strijd voor de culturele hegemonie’, in *De hoogste tijd. Centrale voor Socialistisch Cultuurbeleid*, jg. 8, nr. 3 (februari 1995), p. 7-16; – B. de Wever, *Herrijzenis van de Vlaams-nationale partij-politiek (1949-1965). Het arrondissement Antwerpen*, KUL, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, 1995; – L. Vos, ‘Nationalism, Democracy and the Belgian State’, in R. Caplan en J. Feffer, *Europe’s New Nationalism. States and minorities in conflict*, 1996; – A. Beeck, *Van Vlaanderen tot Europa. Een studie van het maandblad Dietsland-Europa (1956-1978)*, KUL, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, 1997; – P. Commers, *De conservatieve revolutie in Vlaanderen. Een kritische analyse van het nieuw-rechtse tijdschrift Teksten, Kommentaren en Studies*, KUL, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, 1997; – O. Boehme, ‘Academici en de revolutie van rechts tijdens het interbellum’, in *WT*, jg. 57, nr. 1 (1998), p. 45-58.

LOUIS VOS